

IHMISOIKEUSKESKUS
MÄNNISKORÄTTSCENTRET
HUMAN RIGHTS CENTRE

IHMISOIKEUSKESKUS

Toimintakertomus 2022

IHMISOIKEUSKESKUS
TOIMINTAKERTOMUS 2022

Taitto: Joonas Tupala
© Ihmisoikeuskeskus
2023 Helsinki

Osa I**Ihmisoikeuskeskus ja kansallinen ihmisoikeusinstituutio****4**

Hallinto ja talous

5

Osa II**Perus- ja ihmisoikeuksien toteutumisen yleinen seuranta****6**

Tietopohja perus- ja ihmisoikeuksien tilasta suomessa

6

Kansainvälisten ihmisoikeussopimusten täytäntöönpanon seuranta

6

Euroopan neuvoston ihmisoikeussopimukset ja valvontaelimet

7

YK:n yleismaailmallinen määräaikaistarkastelu (UPR)

8

YK:n ihmisoikeussopimukset ja sopimusvalvontaelimet

8

Osa III**Perus- ja ihmisoikeuksien edistäminen****11**

Viestintä ja vaikuttamistyö

11

Tilaisuudet

12

Ihmisoikeuskasvatus ja -koulutus

14

Julkaisut ja lausunnot

14

Julkaisut

14

Lausunnot

15

Osa IV**Vammaisten ja ikääntyneiden henkilöiden oikeuksien seuranta ja edistäminen****17**

Oikeudellisen näkökulman vahvistaminen

17

Osallisuuden vahvistaminen

17

Vammaistutkimuksen ja ikääntyneiden oikeuksien tietopohjan vahvistaminen ja seuranta

18

Vammaisten ja ikääntyneiden henkilöiden moninaisuus

18

Vammaisten henkilöiden koulutustason ja työelämäosallisuuden parantaminen

18

Ikääntyneiden henkilöiden oikeudet ja kansainvälinen yhteistyö

18

Osa V**Nuorten asiantuntijoiden ohjelma****19****Osa VI****Kotimainen ja kansainvälinen ihmisoikeusyhteistyö****21**

Ihmisoikeusvaltuuskunnan toiminta

21

Kansainvälinen ja eurooppalainen ihmisoikeusyhteistyö

21

Liitteet

Liite 1. Ihmisoikeuskeskuksen henkilöstö vuonna 2022

23

Liite 2. Ihmisoikeusvaltuuskunnan jäsenet 2020-2024

23

Liite 3. Jaostojen jäsenet

25

Liite 4. Ihmisoikeuskeskuksen osallistuminen työryhmiin ja ohjausryhmiin

25

1 Ihmisoikeuskeskus ja kansallinen ihmisoikeusinstituutio

Ihmisoikeuskeskus ja sen ihmisoikeusvaltuuskunta yhdessä eduskunnan oikeusasiamiehen kanssa muodostavat Suomen kansallisen ihmisoikeusinstituution.¹

Ihmisoikeuskeskus seuraa ja edistää perus- ja ihmisoikeuksien toteutumista sekä edistää perus- ja ihmisoikeusalan toimijoiden välistä yhteistyötä erityisesti ihmisoikeusvaltuuskunnan toiminnassa. Sen lakisääteisiin tehtäviin kuuluu kansainvälinen ja eurooppalainen ihmisoikeusyhteistyö. Ihmisoikeuskeskuksen toimivalta kattaa myös yksityiset tahot, kuten yritykset ja sitä kautta yritysten ihmisoikeusvastuun.

Ihmisoikeusvaltuuskunta edistää eri toimijoiden välistä tiedonkulkua ja yhteistyötä, käsittelee laajakantoisia ja periaatteellisesti merkittäviä perus- ihmisoikeuskysymyksiä ja hyväksyy vuosittain Ihmisoikeuskeskuksen toimintasuunnitelman- ja kertomuksen.²

Eduskunnan oikeusasiamies valvoo viranomaisten toiminnan laillisuutta sekä perus- ja ihmisoikeuksien toteutumista muun muassa tutkimalla kanteluita ja tekemällä tarkastuksia sekä omia aloitteita.³

Ihmisoikeusinstituutioiden kansainvälinen verkosto GANHRI (Global Alliance of National Human Rights Institutions⁴) myönsi Suomen kansalliselle ihmisoikeusinstituutiolle hakemuksesta A-statuksen vuonna 2019. Viisi vuotta kerrallaan voimassa oleva A-status myönnettiin ensimmäisen kerran vuonna 2014.

A-statuksen myötä Suomen kansallisella ihmisoikeusinstituutiolla on puheoikeus YK:n ihmisoikeusneuvostossa. Ihmisoikeuskeskus edustaa pääsääntöisesti Suomen kansallista ihmisoikeusinstituutiota ihmisoikeusinstituutioiden verkostoissa ja muussa kansainvälisessä ja eurooppalaisessa ihmisoikeusyhteistyössä. Oikeusasiamies osallistuu osaltaan oikeusasiamiesten väliseen eurooppalaiseen ja kansainväliseen yhteistyöhön.

Joulukuussa 2021 kansallisten ihmisoikeusinstituutioiden eurooppalaisen verkoston ENNHRI:n (European Network of National Human Rights Institutions) yleiskokouksessa Ihmisoikeuskeskus valittiin ENNHRI:n hallituksen jäseneksi ja GANHRI:n hallituksen Euroopan verkoston edustajaksi. Ihmisoikeuskeskuksen johtaja Sirpa Rautio valittiin samalla ENNHRI:n puheenjohtajaksi kolmen vuoden toimikaudeksi 31.3.2022 alkaen.

1 <https://www.ihmisoikeuskeskus.fi/tietoa-meista/kansallinen-ihmisoikeusinstituut/>

2 <https://www.ihmisoikeuskeskus.fi/tietoa-meista/ihmisoikeuskeskus/>

3 <https://www.oikeusasiamies.fi/ff/>

4 <https://ganhri.org/>

Ihmisoikeuskeskuksen tehtävänä on:

- edistää perus- ja ihmisoikeuksiin liittyvää tiedotusta, koulutusta, kasvatusta ja tutkimusta
- seurata perus- ja ihmisoikeuksien toteutumisesta ja laatia niistä selvityksiä
- tehdä aloitteita ja antaa lausuntoja perus- ja ihmisoikeuksien edistämiseksi ja toteuttamiseksi
- osallistua perus- ja ihmisoikeuksien edistämiseen ja turvaamiseen liittyvään eurooppalaiseen ja kansainväliseen yhteistyöhön
- huolehtia muista vastaavista perus- ja ihmisoikeuksien edistämiseen ja toteuttamiseen liittyvistä tehtävistä sekä
- edistää, suojella ja seurata YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksien yleissopimuksen täytäntöönpanoa.

Kansalliset ihmisoikeusinstituutiot (National Human Rights Institution, NHRI) täyttävät YK:n yleiskokouksessa vuonna 1993 hyväksytyjen Pariisin periaatteiden⁵ vaatimukset:

- Ne ovat lailla perustettuja.
- Ne ovat itsenäisiä ja riippumattomia.
- Ne ovat kokoonpanoltaan pluralistisia.
- Niiden on edistettävä ja turvattava ihmisoikeuksia.
- Niille on taattava riittävät tutkintavaltuudet, resurssit sekä toimivalta tehtäviensä hoitamiseen.

Hallinto ja talous

Ihmisoikeuskeskus on hallinnollisesti osa eduskunnan oikeusasiamiehen kansliaa, ja se saa osan hallinnollisista palveluista ja infrastruktuurista oikeusasiamiehen ja eduskunnan kansliasta.

Ihmisoikeuskeskuksen vuoden 2022 talousarvioesityksen toiminnan kuluihin oli budjetoitu 997 000 euroa, josta henkilöstökulujen osuus on 775 930 euroa ja kulutusmenojen osuus 193 000 euroa. Kulutusmenoista palvelujen ostojen osuus on 185 070 euroa.

Ihmisoikeuskeskuksessa oli vuonna 2022 pysyviä virkoja seitsemän (johtaja, viisi asiantuntijaa ja hallintoassistentti) ja kaksi määräaikaista nuoremman asiantuntijan virkasuhdetta Nuorten asiantuntijoiden ohjelmassa. ENNHRI:n puheenjohtajuuden vuoksi palkattiin lisäksi määräaikaiseen virkasuhteeseen kansainvälisten asioiden neuvonantaja sekä erilaisiin kehittämishankkeisiin ja sijaisuuksiin määräaikaisia asiantuntijoita ja nuorempia asiantuntijoita. Lista henkilöstöstä on liitteenä (Liite 1).

Ihmisoikeusvaltuuskunta hyväksyi Ihmisoikeuskeskuksen vuoden 2022 toimintasuunnitelman⁶ joulukuussa 2021 ja vuoden 2022 toimintakertomuksen maaliskuussa 2023. Ihmisoikeuskeskus on saavuttanut toimintasuunnitelmassa asetetut tavoitteet varsin hyvin. Ihmisoikeusvaltuuskunnan tehtävänä on toimintasuunnitelman toteutumisen lopullinen arviointi toimintakertomuksen perusteella.

5 <https://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/StatusOfNationalInstitutions.aspx>

6 <https://www.ihmisoikeuskeskus.fi/julkaisut2/toimintakertomukset-ja-toimintas/>

2 Perus- ja ihmisoikeuksien toteutumisen yleinen seuranta

Tietopohja perus- ja ihmisoikeuksien tilasta Suomessa

Ihmisoikeuksien yleisellä seurannalla tarkoitetaan tiedonkeruuta perus- ja ihmisoikeuksien toteutumisesta, tiedon analysointia ja ajantasaisen tilannekuvan ylläpitämistä.⁷ Kerätyn tiedon pohjalta voidaan arvioida, miten parhaiten edistetään oikeuksien tosiasiallista toteutumista. Seurantatiedon perusteella voidaan arvioida, miten oikeudet kulloinkin toteutuvat muodollisesti ja tosiasiallisesti eri henkilöiden ja ryhmien kohdalla. Seuranta perustuu jo olemassa olevan luotettavan tiedon hyödyntämiseen ja omiin selvityksiin, joita tehdään mahdollisuuksien ja tarpeen mukaan.

Ihmisoikeuskeskus jatkoi vuoden aikana seurannan kehittämistä systemaattisesti. Ihmisoikeuskeskus oli vuoden 2021 aikana ottanut käyttöön seurantatyökalun (Lempi), joka loi tekniset edellytykset perus- ja ihmisoikeuksien aiempaa järjestelmällisemmälle jatkuvalla seurannalle. Vuonna 2022 Lempin käyttö vakiinnettiin osaksi ihmisoikeustilanteen seuranta.

Seurannan tavoitteena on, että Ihmisoikeuskeskuksella on kattava kuva Suomen perus- ja ihmisoikeustilanteesta ja kertomus, joka voitaisiin jatkossa luovuttaa eduskunnalle esimerkiksi kerran neljässä vuodessa.

Kansainvälisten ihmisoikeussopimusten täytäntöönpanon seuranta

Suomi on sitoutunut kahdeksaan YK:n alaiseen ja kahdeksaan Euroopan neuvoston alaiseen ihmisoikeussopimukseen. Ihmisoikeussopimusten noudattamista valvovat mekanismit määrittellään yleensä itse sopimuksissa. Useimmiten sopimuksella on perustettu erillinen valvontaelin. Tärkein valvontaelin on Euroopan ihmisoikeustuomioistuin, jonka ratkaisut ovat oikeudellisesti sitovia ja velvoittavia.

Valvontaelinten tehtäviin kuuluu sopimusten kansallista täytäntöönpanoa esittelevien valtion määräaikaisraporttien käsittely, sopimusten tulkintaa ohjaavien asiantuntijalausuntojen antaminen sekä joidenkin sopimusten osalta yksilö- tai ryhmävalitusten käsitteleminen. Lisäksi valvontaa suoritetaan esimerkiksi jäsenvaltioiden vertaisarviontina YK:n ihmisoikeusneuvoston yleismaailmallisessa määräaikaistarkastelussa (Universal Periodic Review, UPR).

Ihmisoikeuskeskus osallistuu aktiivisesti määräaikaisraportointiin sekä lausunnoilla että osallistumalla käsittelyihin. Ihmisoikeuskeskus myös edistää kansalaisjärjestöjen osallistumista eri tavoin. Entistä laajempi osallistuminen tuo paremmin komiteoiden tietoon keskeisiä ongelmakohtia, ja komiteoiden suositukset kohdentuvat tarkemmin näihin ongelmakohtiin.

Ihmisoikeuskeskuksen tavoitteena on saattaa sen omia perusteltuja kantoja ja suosituksia komiteoiden tietoon, jotta ne voivat kysyä relevantteja kysymyksiä hallitukselta ja sen myötä antaa kohdennettuja ja täytäntöönpanta-

⁷ <https://www.ihmisoikeuskeskus.fi/seuranta/>

vissa olevia suosituksia. Tässä onkin onnistuttu muun muassa kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia valvovan komitean sekä taloudellisia, sosiaalisia ja sivistyksellisiä oikeuksia valvovan komitean viimeisimmillä raportointikierroksilla.

Euroopan neuvoston ihmisoikeussopimukset ja valvontaelimet

Euroopan ihmisoikeussopimus (EIS) ja Euroopan ihmisoikeustuomioistuim (EIT)

Yleissopimus ihmisoikeuksien ja perusvapauksien suojelemiseksi eli Euroopan ihmisoikeussopimus (EIS) on lähinnä klassisia vapausoikeuksia suojaava ihmisoikeussopimus. Kaikkien Euroopan neuvoston jäsenmaiden on ratifioitava sopimus. Sopimukseen kuuluu myös valinnaisia pöytäkirjoja, joiden ratifioiminen ei ole pakollista. EIS avattiin allekirjoitettavaksi vuonna 1950, ja Suomi ratifioi sopimuksen vuonna 1990.

Euroopan ihmisoikeustuomioistuim (EIT) valvoo sopimuksen noudattamista yksilövalitusmenettelyn, valtiovalitusmenettelyn ja raportointimenettelyn avulla. EIT voi määrätä loukkauksen kärsineelle valittajalle rahallista hyvitystä. Tuomion perusteella voidaan edellyttää yleisiä toimenpiteitä, kuten lainsäädännön muutoksia, sekä yksilöllisiä toimia, kuten tuomion purkamisen tai palauttamisen käsittelyyn. EIT:n tuomioiden täytäntöönpanoa valvoo Euroopan neuvoston ministerikomitea.

EIT:ssä oli vuoden 2022 lopussa vireillä 11 Suomea vastaan nostettua ihmisoikeusvalitusta. Annetuista tuomioista 18 on edelleen osittain panematta täytäntöön, ja näistä yhdeksän on niin kutsuttuja johtavia tapauksia. Suomen keskimääräinen johtavien tapausten täytäntöönpanoaika oli vuoden 2022 lopussa 11 vuotta ja 11 kuukautta.

EIT:n vuonna 2012 antama ratkaisu asiassa X v. Suomi (34806/04) siirrettiin täytäntöönpanon viivästyksen takia joulukuussa 2021 Euroopan neuvoston ministerikomitean tehostettuun tarkasteluun. Tapaus liittyy muun muassa potilaan pakkolääkintään psykiatriassa

sairaalassa ja tehokkaiden oikeussuojakeinojen puuttumiseen. Tapaus on ministerikomitean käsittelyssä jälleen maaliskuussa 2023. EIT:ssä on vireillä myös kaksi uutta pakkolääkintää ja oikeussuojakeinojen puutetta koskeva valitusta, joista on hallitukselta pyydetty vastinetta.

Euroopan neuvoston ministerikomitean työjärjestyksen sääntö nro 9 (Rule 9) antaa kansallisille ihmisoikeusinstituutioille (NHRI) sekä kansalaisjärjestöille mahdollisuuden toimittaa lausuntoja EIT:n tuomioiden täytäntöönpanoa valvovaan ministerikomiteaan. Ihmisoikeuskeskus on käyttänyt tätä mahdollisuutta vuonna 2021 ja tammikuussa 2023.

Euroopan (uudistetun) sosiaalisen peruskirjan täytäntöönpano

Hallitus antoi 18. määräaikaisraporttinsa uudistetun Euroopan sosiaalisen peruskirjan täytäntöönpanosta. Kyseessä oli raportti Suomea vastaan annettujen järjestökanteluratkaisujen täytäntöönpanosta, joka on usean ratkaisun osalta edelleen kesken. Joitakin ratkaisuja tarkastellaan jo viidettä kertaa. Aiemmillä kerroilla yhdenkään ratkaisun osalta ei ole todettu edistystä täytäntöönpanossa.

Euroopan rasismien ja suvaitsemattomuuden vastaisen komission (ECRI) kiireellisten suositusten täytäntöönpano

Syyskuussa 2019 Euroopan rasismien ja suvaitsemattomuuden vastainen komissio (ECRI) antoi viidennessä maaraportissaan Suomelle 20 suositusta rasismien ja suvaitsemattomuuden torjumiseksi. Hallitusta pyydettiin raportoimaan vuonna 2021 kahdesta kiireelliseksi luokitellusta suosituksesta. Kiireelliset suositukset koskivat yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunnan valtuuksia käsitellä syrjintää työelämässä ja lautakunnan resursseja sekä translain uudistamista poistamalla lisääntymiskyvyttömyysvaatimus sukupuolen oikeudellisen vahvistamisen edellytyksenä. Maaliskuussa 2022 julkaisemissaan päätelmissä ECRI totesi, että viranomaiset eivät

ole panneet täytäntöön kumpaakaan näistä suosituksista.

Ihmisoikeuskeskus pitää erittäin huolestuttavana, että vaikka ECRI on antanut vastaavia suosituksia yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunnan tilanteesta vuosina 2013, 2016, 2019 ja nyt 2022, ongelmaa ei ole edelleenkaan ratkaistu.

Lanzaroten sopimus

Lasten suojelemiseksi seksuaalista riistoa ja seksuaalista hyväksikäyttöä vastaan tehdyn yleissopimuksen (Lanzaroten sopimus) toisen valvontakierroksen teemana oli lasten suojeleminen tieto- ja viestintäteknologiaa käyttäen tapahtuvalta seksuaaliselta riistolta ja hyväksikäytöltä. Suomi vastasi toisen valvontakierroksen kyselyyn marraskuussa 2017, ja sen jälkeen vastausta on täydennetty neljästi. Lanzarotekomitean täytäntöönpanoraportti julkaistiin 10.03.2022.

Sopimuksen ensimmäinen kansallinen toimeenpanosuunnitelma vuosille 2022–2025 julkaistiin 26.04.2022. Toimeenpanosuunnitelman 33 toimenpidettä on jaettu kolmeen luokkaan: väkivallan ennaltaehkäisy, lasten suojeleminen väkivallalta sekä kansallisen ja kansainvälisen yhteistoiminnan edistäminen seksuaalista riistoa ja seksuaaliväkivaltaa vastaan.

YK:n yleismaailmallinen määräaikaistarkastelu (UPR)

YK:n yleismaailmallinen määräaikaistarkastelu (Universal Periodic Review, UPR) käydään jokaisen YK:n jäsenvaltion osalta neljän ja puolen vuoden välein. Tarkastelun aikana YK:n jäsenvaltiot voivat antaa käsittelyn kohteena olevalle jäsenmaalle suosituksia ihmisoikeuksien edistämiseksi ja suojelemiseksi sekä esittää kysymyksiä kyseisen maan ihmisoikeustilanteesta. Kyseessä on valtioiden välinen, YK:n ihmisoikeusneuvoston yhteydessä toimiva vertaistarkastelumekanismi, eikä sitä voi verrata YK:n sopimusvalvontaelinten tekemään valvontaan.

UPR-tarkastelun neljäs kierros käynnistyi syksyllä 2022, ja Suomi oli vuorossa ensimmäisten maiden joukossa. Ennen tarkastelua hallitus, Ihmisoikeuskeskus ja kansalaisjärjestöt toimittivat Suomen ihmisoikeustilanteesta omat raporttinsa YK:lle.

Suomelle annettiin 229 suositusta yhteensä 89 valtiolta UPR-työryhmän 41. istunnossa 9.11.2022. Edellisellä kierroksella vuonna 2017 Suomi sai 70 valtiolta yhteensä 153 suositusta. Eniten suosituksia annettiin tälläkin kertaa naisiin kohdistuvaan väkivaltaan, rasismiin, vihapuheeseen sekä yleisesti syrjintään liittyen. Suosituksia tuli myös esimerkiksi saamelaiden, aseistakieltäytyjien ja ikääntyneiden oikeuksien toteutumisesta. Suomi ilmoittaa kantansa suosituksiin viimeistään YK:n ihmisoikeusneuvoston ensimmäisessä vuoden 2023 istunnossa.

YK:n ihmisoikeussopimukset ja sopimusvalvontaelimet

YK:n ihmisoikeussopimukset määrittävät sen perustason, jolla ihmisoikeuksien tulisi vähintään toteutua. Hallituksen antamat sopimusten täytäntöönpanoa koskevat määräaikaisraportit sekä sopimusvalvontaelinten antamat suositukset ovat keskeinen tapa seurata ihmisoikeuksien toteutumisen kehitystä jäsenvaltiossa.

Tahdonvastaisia katoamisia käsittelevä yleissopimus

Eduskunta hyväksyi YK:n kaikkien henkilöiden suojelemiseksi tahdonvastaiselta katoamiselta tehdyn kansainvälisen yleissopimuksen tammikuussa 2023. Tahdonvastaisella katoamisella tarkoitetaan sitä, että valtio tai sen edustajat pidättävät, vangitsevat tai kaappaavat henkilön riistämällä hänen vapautensa.

Suomi teki sopimukseen varauman adoption kumoamista koskevaan määräykseen, sillä adoption pysyvyyden katsotaan olevan lapsen edun mukaista ja Suomessa painopiste on adoption ennakovalvonnassa. Koska varauksella säilytettäisiin nykytila, sillä ei olisi konkreettisia vaikutuksia lapsen oikeuksiin.

Ihmisoikeuskeskus katsoi hallituksen esityksen luonnokseen antamassaan lausunnossa, että sopimuksen hyväksyminen vahvistaa oikeusvaltioperiaatetta, yksilön oikeuksia sekä ihmisoikeuksien kansainvälistä valvontaa muun muassa kansallisen erityislainsäädännön, kansainvälisen valvonnan ja yksilö- ja valtiovalitusmahdollisuuden kautta.

Sopimus on ajankohtainen muun muassa Venäjän Ukrainaan kohdistaman hyökkäyksen vuoksi. Muuttuneessa globaalissa turvallisuustilanteessa sekä kansainväliseen oikeuteen ja ihmisoikeuksiin kohdistuvan piittaamattomuuden seurauksena myös ihmisoikeuspuolustajiin, median edustajiin, poliitikkoihin ja tavallisiin kansalaisiin kohdistuvat katoamiset saattavat lisääntyä.

Sopimus edellyttää rikoslain muutosten lisäksi viranomaisille annettavaa koulutusta. Ihmisoikeuskeskus painotti lausunnossaan ihmisoikeuskoulutukseen tarvittavien resurssien lisäämistä. Ihmisoikeuskeskus kiinnitti huomiota myös sopimusvalvontakomiteoiden antamien ratkaisujen ja päätösten kansallisen täytäntöönpanon tehostamiseen.

Naisten syrjinnän poistamista koskeva yleissopimus (CEDAW)

YK:n kaikkinaisen naisten syrjinnän poistamista koskevaa yleissopimusta (CEDAW) valvovalle CEDAW-komitealle antoi lokakuussa 2022 Suomelle suosituksia Suomen kahdeksannen määräaikaisraportin tarkastelun perusteella. Ihmisoikeuskeskus osallistui määräaikaisraportointiin antamalla komitealle kaksi lausuntoa sekä osallistumalla komitean kuulemiseen lokakuussa 2022.

Suomen on raportoitava viiden suosituksen täytäntöönpanosta jo kahden vuoden kuluessa. Nämä suositukset koskevat sukupuoleen perustuvaa vihapuhetta, sterilisointilain 2 §:n kumoamista, sovittelun lopettamista lähisuhteiden väkivaltapauksissa sekä naisten edustuksen lisäämistä puolueiden ehdokaslistoilla ja puolustusvoimien päätöksentekotehtävissä. Muilta

osin seuraava raportti tulee toimitettavaksi komitean ilmoittamana ajankohtana, mahdollisesti 2026–2027.

Lapsen oikeuksien sopimus (CRC)

YK:n Lapsen oikeuksien sopimusta valvovalle Lapsen oikeuksien komitealle toimitettiin lokakuussa 2022 Suomen hallitukselle listan kysymyksiä (List of Issues) lapsen oikeuksien sopimuksen ja sen lisäpöytäkirjojen täytäntöönpanosta Suomessa. Kysymykset perustuvat hallituksen aiemmin lähettämiin määräaikaisraportteihin sekä järjestöjen ja kansallisen ihmisoikeusinstituution antamiin tietoihin.

Ihmisoikeuskeskus osallistui raportointiprosessiin toimittamalla suositusluonnoksia sisältävän lausunnon komitealle kesäkuussa 2022 ja lisälausunnon syyskuussa 2022. Lisäksi Ihmisoikeuskeskus osallistui syyskuussa järjestettyyn komitean valmistelemaan istuntoon (Pre Sessional Working Group) useiden kansalaisjärjestöjen kanssa.

Lapsen oikeuksien komitea antoi lisäksi 12.09.2022 ratkaisun, joka koskee al-Holin leirillä Koillis-Syyriassa olleita suomalaislapsia. Komitea katsoi, että Suomi on loukannut lapsen oikeuksia koskevan yleissopimuksen 6 artiklan 1 kohtaa (oikeus elämään) ja 37 artiklan a alakohtaa (kidutuksen ja julman, epäinhimillisen tai halventavan kohtelun tai rankaisun kielto). Valituksen olivat tehneet eräiden leirillä olleiden lasten sukulaiset.

Komitea totesi, että Suomi voi suojella lapsia ryhtymällä toimenpiteisiin heidän palauttamiseksi leiriltä tai tarjoamalla konsuliapua. Suomi on jo aiemmin onnistuneesti kotouttanut lapsia alueelta. Komitean mukaan Suomi on ollut tietoinen lasten pitkäaikaisesta säilöönnotosta hengenvaarallisissa olosuhteissa. Suomella on siten ollut positiivinen velvollisuus suojella lapsia oikeuksien loukkauksilta. Erityisesti terveydenhuollon, ruoan, veden, saniteettitilojen ja koulutuksen puute täyttää kidutuksen ja julman, epäinhimillisen tai halventavan kohtelun tai rankaisun kiellon kriteerit (CRC 37 artiklan a

alakohta). Suomi on laiminlyönyt velvollisuuden suojella lapsia välittömältä ja ennakoitavissa olevalta vaaralta, mikä loukkaa heidän oikeuttaan elämään (CRC 6 artiklan 1 kohta).

Komitean mukaan Suomen tulee myöntää asianmukainen hyvitys valittajille ja lapsiuhreille heidän kärsimistään loukkauksista sekä estää vastaavien loukkausten tapahtumisen tulevaisuudessa. Suomen tulee 1) ryhtyä kiireellisesti toimiin lasten palauttamiseksi, 2) tukea jokaisen kotimaahan palautetun tai uudelleensijoitetun lapsen kotouttamista tai uudelleensijoittamista sekä 3) tällä välin ryhtyä lisätoimenpiteisiin lasten elämään, selviytymiseen ja kehitykseen kohdistuvien riskien lieventämiseksi heidän ollessaan Koillis-Syriassa.

Rotusyrjinnän poistamista käsittelevän komitean ratkaisu saamelaiskäräjien vaaliluetteloasiassa

YK:n rotusyrjinnän poistamista käsittelevä komitea (CERD-komitea) antoi 13.6.2022 ratkaisunsa saamelaiskäräjien vaaliluetteloon hyväksytyjä henkilöitä koskevassa asiassa. Kyseessä on ensimmäinen CERD-komitean Suomea koskeva ratkaisu.

Valitus liittyi korkeimman hallinto-oikeuden (KHO) saamelaiskäräjien vaaliluetteloon merkitsemistä käsitteleviin päätöksiin. Komitea totesi Suomen loukanneen yleissopimuksen 5 artiklan c kohtaa (poliittiset oikeudet, erityisesti oikeudet osallistua vaaleihin, äänestää ja olla ehdokkaana vaaleissa). Komitea katsoi, että KHO:n ratkaisut ovat voineet keinotekoisesti muuttaa saamelaiskäräjien vaalien äänioikeutettuja, mikä on vaikuttanut sen kykyyn aidosti edustaa saamelaisia ja heidän etujaan. Näin ollen KHO:n päätökset, jotka poikkesivat ilman ilmeistä perustetta voimassa olevan lain olemassa olevasta tulkinnasta, ovat loukanneet valittajien oikeutta saamelaisena alkuperäiskansana määrätä kollektiivisesti saamelaiskäräjien kokoonpanosta ja osallistua yleisten asioiden hoitamiseen.

Komitea suositteli, että Suomi tarjoaa valittajille tehokkaan oikeussuojakeinon käynnistämällä kiireellisesti aidon neuvottelun saamelaiskäräjälain 3 §:n tarkistamiseksi. Näin varmistetaan, että saamelaiskäräjien vaaleissa äänioikeutta koskevat kriteerit määritellään kunnioittaen saamelaisten oikeutta antaa vapaa ja tietoon perustuva ennakkosuostumus heidän omaan jäsenyyteensä ja poliittiseen osallistumiseensa liittyvissä asioissa muiden taattujen oikeuksien nauttimiseksi ja täysimääräiseksi toteuttamiseksi yleissopimuksen 5 artiklan c ja e kohdan mukaisesti.

Vammaisten oikeuksien komitean ensimmäisen Suomea koskeva ratkaisu

YK:n yleissopimusta vammaisten henkilöiden oikeuksista (vammaisyleissopimus) valvova vammaisten oikeuksien komitea antoi ensimmäisen Suomea koskevan ratkaisunsa huhtikuussa 2022. Ratkaisussaan komitea katsoi, että Suomi oli loukannut vammaisyleissopimuksen 19 artiklaa ja 5 artiklan ensimmäistä ja toista kohtaa. Valittaja oli hakenut henkilökohtaista apua voidakseen asua itsenäisesti. Hakemus oli hylätty kaikissa kansallisissa oikeusasteissa vedoten voimavararajaukseen. Voimavararajaus rajaa henkilökohtaisen avun mahdolliseksi vain niille ihmisille, joilla on voimavarat määritellä itse avun sisältö ja toteutumistapa. Valittaja katsoi, että voimavararajaus on käytännössä syrjivä kehitysvammaisia kohtaan ja esti häntä elämästä henkilökohtaisen avun turvin omassa kodissaan ja osana yhteisöä.

Komitea katsoi ratkaisussaan muun muassa, että Suomi ei ollut pystynyt osoittamaan, että valittajan artiklan 19 mukainen oikeus itsenäiseen elämään ja osallisuuteen yhteisössä olisi tosiasiallisesti voitu tai aiottu toteuttaa jollakin toisella palvelulla. Henkilökohtaisen avun hakeutumisen hylkääminen oli käytännössä johtanut siihen, että hän ei saanut palvelua, joka olisi tukenut hänen elämistään osana yhteisöä.

3 Perus- ja ihmisoikeuksien edistäminen

Viestintä ja vaikuttamistyö

Viestintää ja vaikuttamistyötä vahvistettiin vuoden 2022 alussa, kun Ihmisoikeuskeskukselle perustettiin viestinnän ja vaikuttamistyön tiimi johdon ja asiantuntijoiden tueksi. Tiiminvetäjän kanssa on helmikuusta lähtien työskennellyt kaksi nuorempaa asiantuntijaa, ja syksyllä tiimiin liittyi myös neljäs asiantuntija. Uusi rakenne paransi etenkin viestinnän suunnittelua ja koordinoitua toteutusta.

Uuden tiimirakenteen lisäksi kehitettiin viestinnän ja vaikuttamistyön prosesseja sekä viestinnän ja vaikuttamistyön toteutumisen seurantaa. Työn suunnittelun tueksi laadittiin viestinnän linjaukset sekä viestintäsuunnitelma. Keväällä 2022 kartoitettiin myös koko henkilöstön viestintätaitoja ja -tarpeita niiden kehittämistä ja vahvistamista varten.

Ihmisoikeuskeskuksen verkkosivuilla julkaistiin uutisia, tiedotteita, lausuntoja ja katsauksia, joita levitettiin keskuksen sosiaalisen median kanavien avulla. Uutisilla viestittiin Ihmisoikeuskeskuksen toiminnasta sekä kotimaisista ja kansainvälisistä perus- ja ihmisoikeusteemoista ja -tapahtumista. Uutena kanavana Ihmisoikeuskeskukselle luotiin Instagram-tili, jonka sisällön tuottaa keskuksen Nuorten asiantuntijoiden ohjelma. Lisäksi Ihmisoikeuskeskus viesti myös muussa mediassa. Esimerkiksi keskuksen nuorempi asiantuntija kirjoitti Helsinki Pride -viikolla yhdessä lapsiasiavaltuutetun

lakimiehen kanssa Helsingin Sanomille Vieraskynä-kirjoituksen, jossa puolustettiin translasten ja -nuorten oikeuksia.

Ihmisoikeuskeskuksen viestinnän saavutettavuuteen ja ymmärrettävyyteen kiinnitettiin vuoden aikana entistä enemmän huomiota. Keskuksen kaiken viestinnän on oltava mahdollisimman saavutettavaa eri kohderyhmille. Tämä otettiin huomioon niin teknisissä ratkaisuissa kuin myös muun muassa kielenkäytössä. Viestinnän ymmärrettävyyttä pyrittiin lisäämään esimerkiksi avaamalla mahdollisimman selkokielisesti eri ihmisoikeuskysymysten taustoja ja välttämällä tuntemattomien lyhenteiden käyttöä.

Keskuksen viestinnän tavoitteena on kehittää eri kohderyhmille suunnattua viestintää. Uutena kohderyhmänä huomioitiin vuoden 2022 aikana nuoret aikuiset. Nuorten asiantuntijoiden ohjelmassa kartoitettiin nuorten käsityksiä ihmisoikeuksista sekä toiveita ja tarpeita etenkin viestinnän osalta. Palautteen mukaan ihmisoikeuksista kaivataan entistä enemmän viestintää, jossa avataan ja selitetään perusasioita mahdollisimman yleiskielisesti. Tätä kehitettiin erityisesti keskuksen Instagram-tilin viestinnässä.

Viestinnässä ja vaikuttamisessa yhtenä tavoitteena on kehittää toimintaa eduskunnan suuntaan. Eduskunnalle välitetään säännöllisesti tietoa Ihmisoikeuskeskuksen julkaisuista ja tilaisuuksista. Ihmisoikeuskeskuksen tunnettuutta eduskunnan sisällä parannettiin muun muassa

järjestämällä vuoden aikana esittelytilaisuuksia keskukselta eduskunnan henkilöstölle (kuten kirjasto, tietopalvelu, viestintä, harjoittelijat).

Keskeinen vaikuttamistyön osa ovat valiokunnille annettavat lausunnot ja suulliset kuulemiset. Vuoden 2022 Ihmisoikeuskeskus oli kuultavana valiokunnissa useaan otteeseen, ja seurannan perusteella lausunnoilla ja kuulemisilla oli myös vaikutusta valiokuntien mietintöjen sisältöihin. Keskuksen lausuntojen vaikuttavuuden seuranta, samoin kuin muiden lausuntojen seuranta, kehitetään edelleen jatkossa.

Yhtenä viestinnän ja vaikuttamistyön painopisteenä oli vuonna 2022 kansalliset perus- ja ihmisoikeusrakenteet ja niiden toimivuus. Keskus julkaisi kesäkuussa laajan selvityksen aiheesta, ja selvitystä ja sen sisältöjä hyödynnettiin monin tavoin vuoden aikana keskuksen vaikuttamistyössä. Keskus on esimerkiksi painottanut perus- ja ihmisoikeusrakenteita esitellessään toimintaansa ja kansallista ihmisoikeusinstituutiota mm. kansainvälisille vieraille. Perus- ja ihmisoikeusrakenteet nostettiin myös monessa lausunnossa esiin. Lisäksi perus- ja ihmisoikeustoimijoita koskevaan selvitykseen laadittua rakennekaaviota hyödynnettiin viestinnässä.

Perus- ja ihmisoikeusrakenteiden lisäksi keskuksen vaikuttamistyö keskittyi vuoden aikana ajankohtaisiin ihmisoikeuskysymyksiin ja lakihankkeisiin. Keskus vaikutti lausunnoilla sekä aiheesta viestimällä translain uudistukseen kiinnittäen erityisesti huomiota translasten ja -nuorten asemaan. Lisäksi keskus seurasi tiiviisti rajavartiolain muutoksia, antoi lausuntoja ja teki yhteistyötä kansallisesti ja kansainvälisesti tuodakseen lakimuutosten ongelmakohdat esille. Vaikuttamistyötä tehtiin myös muun muassa ihmisoikeuspuolustajatyön saralla, jossa nostettiin esiin suojelumekanismien tarve vaarassa oleville ihmisoikeuspuolustajille ja nopea ja joustava viisumimenettely, jotta ihmisoikeuspuolustaja voisi päästä myös Suomeen.

Vuoden toimintasuunnitelmaan viestinnän ja vaikuttamistyön tavoitteista jäi toteutumatta

vain henkilöstön dialogitaitojen kehittäminen Erätauko-menetelmällä. Tämä tavoite siirtyi toteutettavaksi vuonna 2023: alkuvuonna järjestetään Erätauko-menetelmän esittely koko henkilöstölle sekä tämän jälkeen varsinainen Erätauko-koulutus halukkaille.

Tilaisuudet

Erilaiset yleisö- ja asiantuntijatilaisuudet ovat Ihmisoikeuskeskukselle keskeinen tapa tiedottaa ajankohtaisista perus- ja ihmisoikeusaiheista. Koronapandemian aikana tilaisuuksien ja tapahtumien määrä väheni merkittävästi, mutta vuonna 2022 Ihmisoikeuskeskuksella oli useita tilaisuuksia, joista osa oli myös pääkaupunkiseudun ulkopuolella.

Kesäkuussa järjestettiin Ihmisoikeuskeskuksen kymmenvuotisjuhlavuoden kunniaksi seminaari, johon osallistui täysi auditoriollinen yhteistyökumppaneita vuosien varrelta. Lokakuussa järjestettiin Arktisen alueen ihmisoikeuskysymyksiin keskittyvä seminaari Rovaniemellä yhdessä Arktisen keskuksen kanssa. Joulukuussa järjestettiin jo toinen Kalle Könkkölä -symposium edesmenneen Könkkölän elämäntyön kunniaksi. Symposiumin aiheena oli tällä kertaa vammaisten henkilöiden oikeudet kriisitilanteissa.

Joulukuussa Ihmisoikeuskeskus järjesti eduskunnassa ihmisoikeusviikon (3.-10.12.), jonka teemana oli ilmastonmuutos ja ympäristökysymykset erityisesti nuorille tärkeinä ihmisoikeuskysymyksinä. Nuorten asiantuntijoiden ohjelman ylläpitämällä Instagram-tilillä pidettiin viikon aikana myös livekeskustelu, jossa keskuksen nuorempi asiantuntija ja Allianssin nuorten ilmastodelegaatti keskustelivat ilmastosta, ihmisoikeuksista ja nuorista.

Ihmisoikeuskeskuksen tilaisuudet vuonna 2022

- 6.4.2022 Antisemitismin torjunta Suomessa ja Euroopassa. Tilaisuus järjestettiin eduskunnan auditoriossa EU:n antisemitismin torjumisesta vastaavan koordinaattorin Katharina von Schnurbeinin Suomen vierailun yhteydessä.
- 25.4.2022 Perus- ja ihmisoikeustoimijoiden tapaaminen. Ihmisoikeuskeskuksen kansallisia perus- ja ihmisoikeustoimijoita koskevan selvityksen julkistusta ennen järjestettiin eduskunnassa tapaaminen selvityksen piiriin kuuluvien toimijoiden kesken. Tapaamisessa keskusteltiin selvityksestä ja sen pohjalta nousevista yhteistyö- ja koordinaatiomahdollisuuksista.
- 24.5.2022 Nuorten vaikuttajien verkostotapaaminen. Nuorten asiantuntijoiden ohjelma järjesti eduskunnassa tilaisuuden, jossa keskusteltiin nuorten aktivistien kanssa ihmisoikeuksista ja ihmisoikeuskeskustelun lähestyttävyydestä.
- Toukokuu-kesäkuu 2022 romaninuorten tapaamiset. Ihmisoikeuskeskus järjesti oikeusministeriön (OM) kanssa 18–29-vuotiaille romaninuorille Ihmisoikeuksia, unelmointia ja pizzeria -keskustelutilaisuuksia Mikkelissä, Tampereella, Kajaanissa ja Helsingissä, joissa romaninuoret kertoivat kokemastaan rasismista ja syrjinnästä sekä tulevaisuudentoiveistaan.
- 9.6.2022 Ihmisoikeuskeskus 10 vuotta -yhteistyötä perus- ja ihmisoikeuksien toteutumisen edistämiseksi. Ihmisoikeuskeskus järjesti eduskunnassa tilaisuuden Ihmisoikeuskeskuksen ja kansallisen ihmisoikeusinstituution toiminnasta viimeisten kymmenen vuoden ajalta. Tilaisuudessa julkaistiin myös Ihmisoikeuskeskuksen kansallisia perus- ja ihmisoikeustoimijoita koskeva selvitys.
- 14.9.2022 Lounaskeskustelu ajankohtaisista ihmisoikeuskysymyksistä. ENNHRI:n Helsingissä järjestetyn hallituksen kokouksen yhteydessä pidettiin eduskunnassa ENNHRI:ä ja ajankohtaisia ihmisoikeuskysymyksiä käsittelevä tilaisuus.
- 20.9.2022 Sivutapahtuma YK:n Ihmisoikeusneuvoston 51. istunnon yhteydessä Genevessä. Ihmisoikeuskeskus järjesti hybriditilaisuuden, jossa käsiteltiin vähemmistöihin ja alkuperäiskansoihin kuuluvien ikääntyneiden oikeuksia.
- 11.10.2022 Saamelaisnuorten tulevaisuutta rakentamassa -tilaisuus. Tilaisuus järjestettiin yhteistyössä Saamelaiskäräjien nuorisoneuvoston kanssa, ja sen aiheena oli saamelaiskäräjälain uudistaminen saamelaisnuorten ja ihmisoikeuksien näkökulmasta.
- 18.10.2022 Keskustelutilaisuus ruotsinkielisten oikeustieteen opiskelijoiden kanssa. Tilaisuudessa keskusteltiin turvallisuudesta ja ihmisoikeuksista.
- 26.10.2022 Ihmisoikeuksien ja turvallisuusympäristön arktisia ulottuvuuksia. Rovaniemeltä käsin järjestetyssä verkkotilaisuudessa kuultiin ajankohtaisista ihmisoikeuskysymyksistä arktisella alueella muuttuneessa turvallisuusympäristössä. Tilaisuus järjestettiin yhteistyössä Lapin yliopiston Arktisen keskuksen, Pohjoisen ympäristö- ja vähemmistöoikeuden instituutin (PYVI) ja U-Arctic -arktisen oikeuden verkoston kanssa.
- 23.11.2022 Työpaja Ihmisoikeuskeskuksen ja eduskunnan oikeusasiamiehen itsemääräämisoikeustyökalun kehittämiseksi. Verkkotyöpajassa keskusteltiin Ihmisoikeuskeskuksen ja eduskunnan oikeusasiamiehen yhdessä kehittämän itsemääräämisoikeustyökalun kehittamisestä.
- 12.12.2022 Kalle Könkkölä Symposium. Tilaisuus järjestettiin yhteistyössä Ihmisoikeusvaltuuskunnan vammaisten ihmisoikeuskomitean (VIOK) ja eduskunnan oikeusasiamiehen kanssa. Tilaisuus järjestettiin eduskunnassa ja se striimattiin verkkoon. Symposium järjestettiin muistona Kalle Könkkölän elämäntyölle vammaisten ihmisten oikeuksien puolustajana jo toista kertaa.

Ihmisoikeuskasvatus ja -koulutus

Ihmisoikeuskeskuksen luentosarjaa perus- ja ihmisoikeuksista vuodelta 2017 päivitettiin vuoden 2022 aikana. Euroopan unionin perusoikeuskirjaa ja Euroopan neuvostoa koskevat luentokalvot uudistettiin, ja ne julkaistaan keskuksen verkkosivuilla vuoden 2023 alkupuolella.

Ihmisoikeuskeskus on ollut tiiviisti mukana Suomen kansallisen lapsistrategian lapsen oikeuksia koskevassa koulutuskokonaisuudessa. Keskus toimi kokonaisuuden ohjausryhmässä ja osallistui myös usean eri koulutusosion toteuttamiseen.

Ihmisoikeuskeskus piti verkkokoulutuksen EU:n Uudistuva ja osaava Suomi 2021–2027-rakennerahaston osallistujille EU:n perusoikeuskirjasta ja YK:n vammaisyleissopimuksesta. Lisäksi keskus osallistui oikeusministeriön 16.11.2022 järjestämälle valtioneuvoston lainvalmistelijoille tarkoitettulle perustasoa laajemmalle kurssille perus- ja ihmisoikeuksista.

Julkaisut ja lausunnot

Julkaisut

Ihmisoikeuskeskuksen selvityksillä ja muilla julkaisuilla edistetään perus- ja ihmisoikeuksia tuottamalla omaa tietoa aiheista, josta on havaittu tietoa puuttuvan.

Selvitys kansallisista perus- ja ihmisoikeustoimijoista

Ihmisoikeuskeskus julkaisi kesäkuussa 2022 kansallisia perus- ja ihmisoikeustoimijoita koskevan perusteellisen selvityksen. Selvityksessä käsiteltäviä toimijoita ovat ylimmät laillisuusvalvojat, kansallinen ihmisoikeusinstituutio, erityisvaltuutetut sekä yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunta. Kunkin toimijan osalta tarkastellaan niiden tehtäviä ja toimivaltuuksia, itsenäisyyttä ja riippumattomuutta, vaikuttavuutta ja tunnettuutta, toimintaympäristöä ja resilienssiä, yhteistyötä ja koordinaatiota sekä havaintoja perus- ja

ihmisoikeustoimijoiden kokonaisuudesta.

Selvityksen tarkoituksena on tuottaa kokonaisvaltaisesta näkökulmasta tietoa kyseisten perus- ja ihmisoikeusrakenteiden nykytilasta ja antaa ehdotuksia rakenteiden selkiyttämiseksi ja vahvistamiseksi.

Selvitys toteutettiin perus- ja ihmisoikeustoimijoita haastatellen ja osallistaen. Keskus myös kuuli muita keskeisiä sidosryhmiä edellä mainittujen toimijoiden muodostamasta kokonaisuudesta. Lisäksi selvityksessä on hyödynnetty laajasti olemassa olevia aineistoja.

Muut julkaisut

Ihmisoikeuskeskus julkaisi taustapaperin eurooppalaisista ihmisoikeusinstituutioista, tasa-arvoelimistä ja niitä koskevista standardeista. Kansalliset mallit ihmisoikeusinstituutioiden, tasa-arvoelinten ja muiden ihmisoikeuksiin keskittyvien erityiselinten perustamiseksi vaihtelevat Euroopan maissa. Taustapaperissa käydään läpi erilaisten mallien vahvuuksia ja heikkouksia ja rakenteisiin liittyviä standardeja.

Syksyllä 2022 käytiin keskustelua erityisesti saamelaiden oikeuksista ja saamelaiskäräjälain uudistamisesta. Ihmisoikeuskeskus laati taustapaperin Saamelaiskäräjälain uudistus - taustatietoa ja vastauksia keskeisiin kysymyksiin. Julkaisussa käydään läpi saamelaiskäräjälain uudistamiseen liittyviä ihmisoikeuskysymyksiä ja lain kehittymisen taustoja. Tavoitteena on antaa faktapohjaa lakiuudistuksen ympärillä käytävään keskusteluun.

Vuoden 2022 aikana Ihmisoikeuskeskus aloitti lisäksi selvitystyön ulkomaalaislain soveltamisesta hallinto-oikeuksissa erityisesti koskien maahantulosäännösten kiertämistä koskevaa lain 36 §:n 2 momenttia. Selvityksen tavoitteena on luoda kokonaiskuva siitä, minkälaisiin erilaisiin tilanteisiin maahantulosäännösten kiertämisen kieltoa nykyisin sovelletaan. Tältä pohjalta voidaan tarkastella sitä, minkälainen sääntely olisi jatkossa tarkoituksenmukainen.

Lausunnot

Ihmisoikeuskeskuksen tehtävänä on aloittein ja lausunnoin edistää perus- ja ihmisoikeuksien toteutumista. Ihmisoikeuskeskus antaa lausuntoja joko lausuntopyyntöön perusteella tai omasta aloitteestaan toimintaansa liittyvistä teemoista ja rakenteellisista perus- ja ihmisoikeuskysymyksistä.

Ihmisoikeuskeskuksen kansalliset lausunnot vuonna 2022

- 30.11.2022 Lausunto valtioneuvoston tasa-arvopoliittisesta selonteosta
- 24.11.2022 Lausunto hallituksen esityksestä laiksi sukupuolen vahvistamisesta ja siihen liittyviksi laeiksi
- 8.11.2022 Lausunto rajaesteiden rakentamisesta, vaikutuksesta turvapaikkojen hakemiseen ja laittomaan maahan-tuloon
- 31.10.2022 Lausunto Suomen romani-poliittista ohjelmasta 2023-2030
- 14.10.2022 Lausunto luonnoksesta kansalliseksi ilmastonmuutoksen sopeutus-suunnitelmaksi 2030 (KISS2030)
- 21.6.2022 Lausunto hallituksen esityksestä mielenterveyslain muuttamiseksi
- 15.6.2022 Lausunto yhdenvertaisuus-valtuutetun kertomuksesta eduskunnalle 2022
- 2.6.2022 Lausunto tasa-arvovaltuutetun kertomuksesta eduskunnalle 2022
- 2.6.2022 Lausunto luonnoksesta hallituksen esitykseksi rajavartiolaitoksen muuttamisesta
- 18.5.2022 Lausunto luonnoksesta maankäyttösektorin ilmastosuunnitelmaksi (MISU)
- 18.5.2022 Lausunto Hiilineutraali Suomi 2035 - kansallisen ilmasto- ja energi-strategian luonnoksesta
- 18.5.2022 Lausunto mietinnöistä koskien yhdenvertaisuuslain osittaisuus-distusta
- 26.4.2022 Lausunto lainsäädännön vaikutusarviointiohjelman luonnoksesta
- 12.4.2022 Lausunto hallituksen esityksestä laiksi kaivoslain muuttamiseksi
- 1.4.2022 Lausunto luonnoksesta hallituksen esitykseksi laiksi sukupuolen vahvistamisesta sekä siihen liittyvien lakien muuttamisesta
- 31.3.2022 Lausunto hallituksen esityksestä laiksi sosiaali- ja terveydenhuollon valvonnasta
- 16.3.2022 Lausunto kaikkien henkilöiden suojelemiseksi tahdonvastaiselta katoamiselta tehdyn kansainvälisen yleissopimuksen hyväksymiseksi ja voimaansaattamiseksi
- 1.2.2022 Lausunto oikeushallinnon erityisviranomaisia koskevasta hallituksen esitysluonnoksesta
- 14.1.2022 Lausunto keskipitkän aikavälin ilmastopolitiikan suunnitelmasta

Ihmisoikeuspoliittista selontekoa koskevat lausunnot vuonna 2022

- 8.4.2022 Lausunto ulkoasiainvaliokunnalle ihmisoikeuspoliittisesta selonteosta
- 28.3.2022 Lausunto perustuslakivaliokunnalle ja hallintovaliokunnalle ihmisoikeuspoliittisesta selonteosta
- 4.3.2022 Lausunto suurelle valiokunnalle ihmisoikeuspoliittisesta selonteosta
- 2.3.2022 Lausunto työelämä- ja tasa-arvovaliokunnalle ihmisoikeuspoliittisesta selonteosta
- 2.3.2022 Lausunto sosiaali- ja terveysvaliokunnalle ihmisoikeuspoliittisesta selonteosta
- 24.2.2022 Lausunto lakivaliokunnalle ihmisoikeuspoliittisesta selonteosta

Ihmisoikeuskeskuksen kansainväliset lausunnot vuonna 2022

- 12.10.2022 Contribution from the Finnish NHRI/Human Rights Centre on the Report of the Special Rapporteur on the rights of persons with disabilities to the 52nd session of the Human Rights Council, IOK/61/2022
- 26.9.2022 Lisälausunto CRC-komitealle määräaikaistarkastuksen PWG-istuntoa varten
- 13.9.2022 Contribution from the Finnish NHRI/Human Rights Centre on Human Rights Council resolution 49/12 on the rights of persons with disabilities, IOK/60/2022
- 3.9.2022 Lisälausunto CEDAW-komitealle 8. määräaikaistarkastusta varten
- 29.8.2022 Lausunto Suomen yleismaailmalliseen määräaikaistarkasteluun (UPR) liittyvässä etukäteisistunnossa
- 26.8.2022 Lausunto: EN-yleissopimus ihmiskaupan vastaisesta toiminnasta: Suomen kolmas valvontakierros
- 30.6.2022 Lausunto CRC-komitealle LOS:n määräaikaistarkastusta varten (hallituksen yhdistetty 5. ja 6. raportti)
- 6.6.2022 Lausunto kansallisesta raportista - YK:n ihmisoikeusneuvoston yleismaailmallisen määräaikaistarkasteluun (UPR) neljäs tarkastelukierros
- 31.3.2022 Raportti Suomen neljänteen yleismaailmalliseen määräaikaistarkasteluun (UPR)

4 Vammaisten ja ikääntyneiden henkilöiden oikeuksien seuranta ja edistäminen

Ihmisoikeuskeskuksella on lakisääteinen tehtävä edistää ja seurata YK:n vammaisyleissopimuksen täytäntöönpanoa. Keskus muodostaa sopimuksessa edellytetyn täytäntöönpanoa edistävän, suojelevan ja seuraavan riippumattoman mekanismin yhdessä oikeusasiamiehen ja Ihmisoikeusvaltuuskunnan kanssa. Tärkeänä toiminnan painopisteenä Ihmisoikeuskeskus seuraa ja edistää myös ikääntyneiden oikeuksia.

Ihmisoikeuskeskuksella on näitä erityistehäviä varten tiimi, joka seuraa ja edistää paitsi vammaisten ja ikääntyneiden oikeuksia, myös muiden haavoittuvuuden riskissä olevien henkilöiden oikeuksia.

Oikeudellisen näkökulman vahvistaminen

Ihmisoikeuskeskus edistää vammaisyleissopimuksen tunnettuutta muun muassa kääntämällä vammaisten oikeuksien komitean vammaisyleissopimusta koskevia yleiskommenteja sekä korostamalla vammaisyleissopimuksen merkitystä ja sisältöä lausunnoissaan ja puheenvuoroissaan. Esimerkiksi osallistuessaan kansallisen lapsistrategian koulutuskokonaisuuden valmisteluun keskus toi esille vammaisyleissopimuksen näkökulmia.

Ihmisoikeus jatkoi työtään vammaisten ja ikääntyneiden henkilöiden perus- ja ihmisoikeuksia ja erityisesti itsemääräämisoikeutta vahvistavista käytännöistä kehittämällä niitä tukevaa aineistoa.

Ihmisoikeuskeskus osallistui lisäksi asiantuntijana asiakkaan ja potilaan itsemääräämisoikeuden vahvistamisen seurantaryhmään ja sen alaryhmiin. Lisäksi keskus antoi useita lausuntoja, joissa peräänkuulutettiin perus- ja ihmisoikeuksien huomioimista ja niiden ottamista lähtökohdaksi eri lakihankkeissa ja ohjelmissa.

Ihmisoikeuskeskus osallistui myös EU:n rakennerahastojen Uudistuva ja osaava Suomi 2021-2027 -ohjelman seurantakomitean työhön ja piti koulutuksen ELY-keskuksille EU:n perusoikeuskirjasta ja YK:n vammaisyleissopimuksesta niiden rahastoihin liittyvän arviointityön tueksi.

Osallisuuden vahvistaminen

Ihmisoikeuskeskus kehitti ja systematisoi osallisuutta edistäviä toimintatapoja työssään. Osana tätä työtä kehitettiin muun muassa ihmisoikeusvaltuuskunnan vammaisten ihmisoikeuskomitean ja ikääntyneiden oikeuksien jaoston toimintaa sekä laadittiin ikääntyneiden oikeuksien jaostolle kysely, jossa kartoitettiin jaoston jäsenten näkökulmia mahdollisesta kansainvälisestä ikääntyneiden oikeuksien instrumentista.

Ihmisoikeusvaltuuskunnan vammaisten ihmisoikeuskomitean jäseniä osallistui vuoden aikana eri tavoin Ihmisoikeuskeskuksen toimintaan, kuten vammaisten oikeuksien komitean yleiskommenttien kääntämiseen ja vammaisten henkilöiden itsemääräämisoikeutta edistävän työkalun kehittämiseen. Itsemääräämisoikeustyökalun kehittämisen tueksi järjestettiin työpaja, johon osallistui laajasti eri sidosryhmien,

kuten valvontaviranomaisten, muiden viranomaisten ja kansalaisjärjestöjen edustajia.

Ihmisoikeuskeskus kutsui uuden vanhusasia-valtuutetun Ihmisoikeusvaltuuskunnan jäseneksi ja on tehnyt yhteistyötä valtuutetun kanssa muun muassa kutsumalla valtuutetun mukaan YK:n ihmisoikeusneuvoston kokoukseen Geneveen syksyllä 2022.

Vammaistutkimuksen ja ikääntyneiden oikeuksien tietopohjan vahvistaminen ja seuranta

Ihmisoikeuskeskus edistää vammaisyleissopimuksen tarpeisiin vastaavaa vammaistutkimusta ja tiedonkeruuta sekä ikääntyneiden oikeuksien tutkimusta ja tietopohjaa yhteistyössä eri tutkimuslaitosten ja tutkijoiden kanssa. Vuonna 2022 Ihmisoikeuskeskus osallistui ikääntyneiden pääsyä oikeuksiin tutkivaan hankkeeseen, jossa ovat mukana KRIMO, Itä-Suomen yliopisto ja Tampereen yliopisto. Lisäksi keskus osallistui Itä-Suomen yliopiston vanhusten syrjäytymistä kotihoidossa tutkivan SOLDEX-hankkeen ohjausryhmään sekä "Vammaisten ja ulkomaa-laistaustaisten ihmisten selviäminen poikkeus- ja kriisitilanteissa - Tulevaisuutta luomassa covid-19-kokemusten pohjalta" -ESR-hankkeen ohjausryhmään.

Vammaisten ja ikääntyneiden henkilöiden moninaisuus

Ihmisoikeuskeskus kiinnitti toiminnassaan erityistä huomiota vähemmistöihin kuuluvien vammaisten ja ikääntyneiden henkilöiden asemaan. Vammaisten ja ikääntyneiden henkilöiden oikeuksien seurannassa ja edistämisessä Ihmisoikeuskeskus huomioi laajasti ihmisten moninaisuuden, kuten vammaisten ja ikääntyneiden saamelaiden, romanien ja vieraskielisten oikeudet. Ihmisoikeuskeskus on laatinut heidän oikeuksiaan koskevaa verkkosivusisältöä sekä osallistunut tilaisuuksiin ja käynyt laajalti keskustelua näiden väestöryhmien edustajien ja heidän järjestöjensä kanssa.

Vammaisten henkilöiden koulutustason ja työelämöosallisuuden parantaminen

Ihmisoikeuskeskus ja yhdenvertaisuusvaltuutettu julkaisivat käsikirjan vammaisten henkilöiden työllisyyden edistämiseksi ja oikeuksien vahvistamiseksi työelämässä. Julkaisun tavoitteena on tukea työnantajia sekä KELA:n, TE-toimistojen ja vammaispalvelujen asiantuntijoita vammaisten henkilöiden työllistymisen edistämisessä.

Ikääntyneiden henkilöiden oikeudet ja kansainvälinen yhteistyö

Ihmisoikeuskeskus osallistui huhtikuussa 2022 YK:n Open-ended Working Group in Ageing (OEWGA) -työryhmän kokoukseen, jota varten keskus antoi kaksi kirjallista lausuntoa. Kokouksessa keskuksen asiantuntija piti kaksi puheenvuoroa, yhden kestävästä kehityksestä ja yhden pääsystä oikeuksiin.

Ihmisoikeuskeskus osallistui myös ENNHRI:n ja GANHRI:n eri työryhmiin, joissa keskusteltiin ikääntyneiden oikeuksien mahdollisesta kansainvälisestä instrumentista. Elokuussa 2022 keskus osallistui YK:n Multi-stakeholder meeting on the human rights of older persons -kokoukseen.

YK:n ihmisoikeusneuvoston 51. istunnossa 19.9.2022 YK:n ikääntyneiden henkilöiden oikeuksien itsenäinen asiantuntija Claudia Mahler antoi raportin Suomen tilanteesta tekemänsä maavierailun perusteella. Ihmisoikeuskeskus on käännättänyt raportin suomeksi ja ruotsiksi. Ihmisoikeuskeskus piti puheenvuoron ihmisoikeusneuvostossa raportin käsittelyn yhteydessä ihmisoikeusinstituution mandaatilla raportin esittelyn ja Suomen hallituksen puheenvuoron jälkeen. Ihmisoikeuskeskus järjesti myös ihmisoikeusneuvoston istunnon yhteydessä historiansa ensimmäisen sivutapahtuman ikääntyneiden vähemmistöihin ja alkuperäiskansoihin kuuluvien ihmisten oikeuksista.

5 Nuorten asiantuntijoiden ohjelma

Helmikuussa 2022 Ihmisoikeuskeskuksessa alkoi uransa alkuvaiheessa oleville tarkoitettu Nuorten asiantuntijoiden ohjelma. Ohjelman ensimmäisen kauden pituus on 1,5 vuotta (1.2.2022–31.7.2023), ja sen tavoitteena on vahvistaa nuorten ääntä keskustelussa perus- ja ihmisoikeuksista sekä Ihmisoikeuskeskuksen toiminnassa. Lisäksi ohjelma vahvistaa nuorten asiantuntijoiden perus- ja ihmisoikeusosaamista sekä tarjoaa ponnahduslaudan alalle myös ohjelman jälkeen. Ohjelman ensimmäiselle kaudelle valittiin Sanni Myllyaho ja Elsa Korkman. Nuorten ohjelma on osa viestinnän ja vaikuttamisen tiimiä.

Nuorten asiantuntijoiden ohjelmassa työskennellään nuorten oikeuksien ja nuoria kiinnostavien ihmisoikeuskysymysten parissa. Tämän lisäksi nuoret asiantuntijat tekevät myös muihin teemoihin kytkeytyvää asiantuntijatyötä vahvistaakseen asiantuntijuuttaan ja tuodakseen nuorten näkökulmaa läpileikkaavasti mukaan eri ihmisoikeuskysymyksiin. Nuoret asiantuntijat ovat työskennelleet muun muassa vammaisten ihmisten oikeuksien, ihmisoikeuspuolustajatyön, yritys vastuun, ulkomaalaisten ja sateenkaari-ihmisten oikeuksien sekä oikeusvaltiokysymysten parissa.

Ohjelman ensimmäisenä vuotena suunniteltiin ohjelman toimintaa sekä tutustuttiin eri toimijoihin niin ihmisoikeus- kuin nuorisokentällä. Perehtyminen alan toimijoihin ja erilaiset koulutukset ovat olennainen osa ohjelmaa.

Nuoret asiantuntijat kävivät esimerkiksi YK:n ihmisoikeusneuvostoa käsittelevän verkkokurssin sekä vierailivat Euroopan neuvostossa Maailman demokratiafoorumissa osaamisen vahvistamiseksi kansainvälisistä ihmisoikeusrakteista. Nuoret asiantuntijat osallistuvat myös ENNHRI:n eri työryhmien toimintaan.

Nuoret asiantuntijat tekevät viestintää osana viestinnän ja vaikuttamisen tiimiä. Maaliskuussa 2022 nuoret asiantuntijat perustivat Ihmisoikeuskeskukselle Instagram-tilin, jonka kautta on tarkoitus viestiä nuorilta nuorille. Kanavalla Nuorten asiantuntijoiden ohjelma viestii ihmisoikeusaiheista yleisesti ja nuorille lähestyttävästi. Kanava on saavuttanut nopeasti suosiota, ja sillä oli vuoden 2022 loppuun mennessä yli 700 seuraajaa, joista yli puolet alle 35-vuotiaita. Kanavalla järjestettiin joulukuussa ihmisoikeusviikon yhteydessä Instagram-livetilaisuus ilmastosta ja ihmisoikeuksista. Instagramin lisäksi myös muissa Ihmisoikeuskeskuksen viestintäkanavissa, kuten blogissa, on nostettu nuorten näkökulmasta havaintoja ja näkökulmia ihmisoikeuksista.

Toukokuussa 2022 nuoret asiantuntijat tapasivat vaikuttajanuoria saadakseen heiltä näkemyksiä nuorten osallisuudesta ihmisoikeuskusteluun. Tapaamisessa nuoret toivat esille, että ihmisoikeuskieli on vaikeasti lähestyttävää, eikä sitä uskalleta juuri käyttää. Keskustelussa tunnistettiin useita asioita, joita Nuorten asiantuntijoiden ohjelma voisi tehdä madaltaakseen

osallistumisen kynnystä. Erityisesti toivottiin lisää yleistajuista ja nuoria kiinnostavaa viestintää ihmisoikeuksista.

Yksi vaikuttajanuorten tapaamisessa nousut havainto oli, että mielenterveyttä ei tunnisteta ihmisoikeuskysymykseksi. Mielenterveys on kuitenkin monille nuorille erittäin tärkeä kysymys. Nuorten ohjelma nosti syksyn 2022 aikana viestinnässään erityisesti esille mielenterveyttä ihmisoikeuskysymyksenä. Teemaan tutustuakseen ja ideointia varten nuoret asiantuntijat tapasivat Nuorten mielenterveysseura Yeesiä. Nuorten ohjelma osallistui myös MIELI ry:n Nuorten hyvinvointiohjelman valmisteluun, jossa Ihmisoikeuskeskus pyrki lisäämään tietoisuutta mielenterveyskysymysten ihmisoikeusluottuvuudesta sekä vahvistamaan hyvinvointiohjelman ihmisoikeuspohjaa.

Nuorten asiantuntijoiden ohjelman kautta Ihmisoikeuskeskus pyrkii kuulemaan nuorten näkemyksiä ja kokemuksia erilaisista ihmisoikeuskysymyksistä. Keväällä 2022 oikeusministeriö järjesti yhteistyössä Nuorten ohjelman kanssa neljä keskustelutilaisuutta ympäri Suomea, joissa tavattiin romaninuuria ja keskusteltiin heidän kokemastaan rasismista ja syrjinnästä. Romani- nuoret kertoivat rasismista ja syrjinnän kokemusten arkistumisesta ja eri palveluissa tapahtuvasta syrjinnästä sekä vartijoiden epäasiallisesta toiminnasta. Nuorten ohjelma toi keskusteluun tietoa ihmisoikeuksista ja oikeussuojakeinoista sekä keräsi tietoa oman vaikuttamistyönsä pohjaksi. Nuorten ohjelma nosti näitä havaintoja esille syksyllä 2022 antamassaan lausunnossa luonnoksesta kolmanneksi romanipoliittiseksi toimintaohjelmaksi.

6 Kotimainen ja kansainvälinen ihmisoikeusyhteistyö

Ihmisoikeusvaltuuskunnan toiminta

Ihmisoikeusvaltuuskunta on osa kansallista ihmisoikeusinstituutiota ja keskuksen tärkein yhteistyön, vaikuttamisen ja viestinnän kanava. Järjestyksessä kolmas ihmisoikeusvaltuuskunta aloitti neljän vuoden toimikautensa 1.4.2020. Valtuuskunnassa on 38 jäsentä, mukaan luettuina erityisvaltuutetut sekä ylimpien laillisuusvalvojen ja saamelaiskäräjien edustajat. Ihmisoikeusvaltuuskunnan ja työvaliokunnan puheenjohtajana toimii Ihmisoikeuskeskuksen johtaja Sirpa Rautio. Varapuheenjohtajana toimii valtuuskunnan jäsen Esa Iivonen.

Valtuuskunnan alaisuudessa toimii pysyvässä ja lakisääteisenä jaostona vammaisten oikeuksien jaosto eli Vammaisten ihmisoikeuskomitea (VIOK) sekä lisäksi työvaliokunta ja ikääntyneiden oikeuksien jaosto. Työvaliokunta osallistuu valtuuskunnan kokousten valmisteluun.

Ihmisoikeusvaltuuskunta kokoontui vuonna 2022 neljä kertaa.

Kokouksissa kuultiin asiantuntijoita ja keskusteltiin muun muassa Ukrainan sodan vaikutuksista ihmisoikeustilanteeseen, ihmisoikeuskeskuksen uudesta Nuorten asiantuntijoiden ohjelmasta, hallituksen esitysten perus- ja ihmisoikeusvaikutusten arvioinnista, ihmisoikeuspuolustajien tilanteesta Suomessa (erityisfokus Afganistanissa), humanitaarisen viisumin tarpeellisuudesta, rajavartiolain 16 §:n muutoksista (kansainvälisen suojelun keskittä-

minen tiettyihin rajanylityspisteisiin), saamelaiskäräjälain uudistamisesta sekä hallitusohjelman toteutumisesta perus- ja ihmisoikeuksien osalta ja prioriteeteista tulevaan 2023 hallitusohjelmaan vaikuttamisessa.

Kokouksissa käsiteltiin säännöllisesti vammaisten ihmisoikeuskomitean (VIOK) sekä ikääntyneiden oikeuksien jaoston työn teemoja sekä jäsenten ja ihmisoikeuskeskuksen ajankohtaisia tapahtumia, tilaisuuksia, julkaisuja sekä mahdollisuuksia osallistua kansainvälisten ihmisoikeussopimusten määräaikaisraportointikierroksiin.

Valtuuskunta teki lokakuussa kannanoton ihmisoikeuspuolustajista. Valtuuskunta hyväksyi Ihmisoikeuskeskuksen toimintakertomuksen vuodelta 2022 sekä toimintasuunnitelman vuodelle 2023.

Kansainvälinen ja eurooppalainen ihmisoikeusyhteistyö

Venäjän hyökkäys Ukrainaan helmikuussa 2022 ja sen seuraukset erityisesti naapurisvaltioissa sekä turvallisuustilanteen dramaattinen muuttuminen dominoivat eurooppalaista ihmisoikeusyhteistyötä. Keväällä 2022 ENNHRI:n delegaatio, jota johti Ihmisoikeuskeskuksen johtaja, kävi Puolassa sekä Puolan ja Ukrainan rajalla tutustumassa pakolaisten tilanteeseen ja vastaanottoon.

ENNHRI:n puheenjohtajana Ihmisoikeuskeskuksen johtaja oli myös tiiviisti mukana tukemassa Ukrainan oikeusasiamiehen toimistoa. Tässä roolissa hän vieraili Lvivissä ja Kiovassa elokuussa 2022 oikeusasiamiehen vieraana. Matkan aikana tavattiin myös muun muassa Ukrainan parlamentin Verkhona Radan puhe miestä ja käytiin tutustumassa sodan tuhoihin Irpinissä. Vierailun lisäksi ENNHRI on pyrkinyt tukemaan Ukrainan ihmisoikeusinstituutiota esimerkiksi kehittämällä kriisitilanteissa oleville ihmisoikeusinstituutioiden johtajille tukimuotoja.

ENNHRI:n hallitus seurasi myös tiiviisti Venäjän oikeusasiamiehen toimintaa ja toimi välittäjänä Ukrainan ja Venäjän oikeusasiamiehen välisissä tapaamisissa ja tietojenvaihdossa humanitäarisissä kysymyksissä.

ENNHRI:n puheenjohtajana Ihmisoikeuskeskuksen johtaja osallistui ENNHRI:n hallituksen kokouksiin. Kokouksia järjestettiin Varsovassa (kesäkuu 2022), Helsingissä (syyskuu 2022) ja Brysselissä (marraskuu 2022). Lisäksi hallitus kokousti useita kertoja etänä.

Keskuksen asiantuntija toimi ENNHRI:n oikeudellisen työryhmän puheenjohtajana. Työryhmän työ keskittyi myös vuoden 2022 aikana Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisujen kansallisen täytäntöönpanon edistämiseen. Edistämistyötä tehtiin myös valmistelemalla sivuväliintulot neljässä EIT:ssä tutkittavana olevassa ilmastonmuutosta käsittelevässä tapauksessa sekä aborttioikeutta käsittelevässä tapauksessa.

Keskuksen asiantuntijat olivat aktiivisesti mukana myös muun muassa taloudellisia ja sosiaalisia oikeuksia, vammaisten henkilöiden oikeuksia, ikääntyneiden oikeuksia, yritysvastuuta ja maahanmuuttoa käsittelevissä ENNHRI:n työryhmissä. Lisäksi keskuksen asiantuntija osallistui kesäkuussa 2022 kansallisten ihmisoikeusinstituutioiden NHRI-akatemiaan Albaniassa, jossa perehdyttiin tekoälyyn ja ihmisoikeuksiin.

Tiivistä yhteistyötä jatkettiin ENNHRI:n lisäksi myös EU:n perusoikeusviraston (FRA) ja Euroopan neuvoston kanssa. Tapaamisia ja

tietojenvaihtoa oli erityisesti Euroopan neuvoston ihmisoikeusvaltuutetun Dunja Mijatovicin ja EU:n perusoikeusviraston johtajan Michael O’Flahertyn kanssa.

Tapaamisten ja tietojenvaihdon lisäksi Ihmisoikeuskeskuksen johtaja osallistui useaan eurooppalaiseen tilaisuuteen, joissa käsiteltiin oikeusvaltiokysymyksiä sekä kansallisten ihmisoikeusinstituutioiden roolia. Keskuksen johtaja osallistui puhujana ODIHR:n järjestämään Building Resilient National Human Rights Institutions -tilaisuuteen, joka järjestettiin kansallisten ihmisoikeusinstituutioiden johtajille Varsovassa 5-6.9. Kahden päivän tilaisuudessa käsiteltiin instituutioiden vahvistamista eri tavoin. ODIHR julkaisi myös teemaa käsittelevän työkalun. Keskuksen johtaja osallistui myös syyskuussa Rustissa Itävallassa EU:n perusoikeusviraston koolle kutsumaan Euroopan ihmisoikeusjohtajien tapaamiseen ”Putting Human Rights at the Heart of Europe’s Future”. Lokakuussa keskuksen johtaja puhui Varsovassa Human Dimension Implementation -kokouksessa demokratian, oikeusvaltion ja ihmisoikeuksien kohtaamista haasteista Euroopassa sekä kansallisten ihmisoikeusinstituutioiden roolista.

Eurooppalaisen yhteistyön lisäksi tehtiin yhteistyötä YK:n toimielinten kanssa. Yhteistyö keskittyi vuonna 2022 erityisesti vammaisten oikeuksiin ja ikääntyneiden oikeuksiin sekä uutena teemana ympäristöön ja ilmastonmuutokseen.

Liite 1.

Ihmisoikeuskeskuksen henkilöstö vuonna 2022

Johtaja

Sirpa Rautio, ihmisoikeusvaltuuskunnan puheenjohtaja (2012-)

Asiantuntijat

Sanna Ahola, asiantuntija/tiiminvetäjä (2019-)

Mikko Joronen (2016-), virkavapaalla 1.3.2022-

Kristiina Kouros (2012-, virkavapaalla 1.6.2019 alkaen), erosi 31.9.2022

Leena Leikas, asiantuntija/tiiminvetäjä (2012-)

Susan Villa, asiantuntija/tiiminvetäjä (2019-)

Elina Hakala, selvitys perus- ja ihmisoikeustoimijoista -hanke, 1.3.2022- kansainvälisten asioiden asiantuntija

Nitin Sood, 15.9.2022-

Avustavat asiantuntijat ja harjoittelijat

Emmi Kupiainen, (2020-)

Elsa Korkman, Nuorten asiantuntijoiden ohjelma, 1.2.2022-

Sanni Myllyaho, Nuorten asiantuntijoiden ohjelma, 1.2.2022-

Rasmus Johnson, 20.6.-31.12.2022

Jasmin Airinen, 1.7.-31.12.2022

Assistentti

Katariina Huhta, (2019-), virkavapaalla 1.12.2022-

Minna Haapaniemi, 1.12.2022-

Liite 2.

Ihmisoikeusvaltuuskunnan jäsenet 2020-2024

1. **Hakonen Kimmo**, tiedusteluvalvontavaltuutettu
2. **Maarianvaara Jukka**, tasa-arvovaltuutettu (2020-2022)
3. **Pekkarinen Elina**, lapsiasiavaltuutettu
4. **Puumalainen Mikko**, apulaisoikeuskansleri
5. **Sakslin Maija**, eduskunnan apulaisoikeusasiamies
6. **Stenman Kristina**, yhdenvertaisuusvaltuutettu
7. **Talus Anu**, tietosuojavaltuutettu
8. **Päivi Topo**, vanhusasiavaltuutettu (2022-)
9. **Juuso Tuomas Aslak**, puheenjohtaja, saamelaiskäräjät
10. **Ali Atik**, OTK, VT, toimitusjohtaja, Lakiasiantoimisto Allianssi Oy
11. **Angersaari Inga**, YTM, projektipäällikkö, Diak
12. **Arikka Laura**, TM, toimitusjohtaja, Erätauko-säätiö

13. **Caldén Anna**, sosionomi (AMK), koordinaattori, Samarbetsförbundet kring funktionshinder SAMS
14. **Enache-Kotilainen Anca**, FM, kehittämispäällikkö, Helsingin Diakonissalaitoksen säätiö
15. **Haanperä Outi**, PhD (Economics), johtava asiantuntija, Sitra
16. **Iivonen Esa**, OTM, johtava asiantuntija, Mannerheimin lastensuojeluliitto
17. **Juvonen Anu**, MA (Development Studies), toiminnanjohtaja, DEMO ry
18. **Jylhä Marja**, LT, gerontologian professori, Tampereen yliopisto
19. **Kalliomaa-Puha Laura**, OTT, sosiaali oikeuden professori, Tampereen yliopisto
20. **Kallioniemi Arto**, TT, KM, uskonnon didaktiikan professori, Helsingin yliopisto
21. **Kupila Sakris**, lääketiet. kand., puheenjohtaja, SETA ry
22. **Laajapuro Niina**, Pol.Mag, MBA, ihmisoikeustyön johtaja, Amnesty International Suomen osasto
23. **Laukkanen Janne**, OTM, YTM, johtaja (viestintä ja vaikuttaminen), Lakimiesliitto
24. **Mahlamäki Pirkko**, FM, OTM, pääsihteeri, Vammaisfoorumi
25. **Mattila Kaari**, VTT, pääsihteeri, Ihmisoikeusliitto
26. **Mattila Yrjö**, VTT, OTL, VT, juridinen konsultti, Omaishoitajaliitto
27. **Mäki-Petäjä-Leinonen Anna**, OTT, dos., johtaja, Hyvinvointioikeuden instituutti/ Itä-Suomen yliopisto
28. **Nuotio Kimmo**, OTT, Rikosoikeuden professori, Helsingin yliopisto
29. **Ojanen Tuomas**, OTT, dos., valtiosääntöoikeuden professori, Helsingin yliopisto
30. **Okkonen Laura**, fil. yo, Senior Human Rights Manager, Vodafone Group Plc
31. **Ollus Natalia**, OTT, VTM, johtaja, Euroopan kriminaalipolitiikan instituutti (HEUNI)
32. **Rankinen Lea**, ympäristötekniikan DI, vastuullisuus- ja yhteiskuntasuhdejohtaja, Paulig Group
33. **Salminen Mirva**, YTM, tutkija, Lapin yliopisto
34. **Sood Nitin**, VTM, BA (Liberal Arts and Sciences), yhdenvertaisuussuunnittelija, Helsingin kaupunki (2020-2022)
35. **Suomu Katariina**, YTM, toiminnanjohtaja, Muistiliitto
36. **Suurpää Leena**, VTT, dos., johtaja, Nuorten turvatalotoiminta, Suomen Punainen Risti
37. **Teittinen Antti**, YTT, dos., tutkimuspäällikkö, Kehitysvammaliitto
38. **Thors Astrid**, OTK, VT
39. **Viljanen Jukka**, HTT, julkisoikeuden professori, Tampereen yliopisto

Ihmisoikeusvaltuuskunnan työvaliokunnan jäsenet 2020–2022

1. **Esa Iivonen** (varapuheenjohtaja)
2. **Atik Ali**
3. **Inga Angersaari**
4. **Niina Laajapuro**
5. **Pirkko Mahlamäki**
6. **Laura Okkonen**
7. **Nitin Sood**
8. **Astrid Thors**

Ihmisoikeusvaltuuskunnan työvaliokunnan jäsenet 2022–2024

1. **Esa Iivonen** (varapuheenjohtaja)
2. **Atik Ali**
3. **Inga Angersaari**
4. **Anca Enache-Kotilainen**
5. **Niina Laajapuro**
6. **Pirkko Mahlamäki**
7. **Yrjö Mattila**
8. **Laura Okkonen**
9. **Astrid Thors**

Liite 3.

Jaostojen jäsenet

Vammaisten henkilöiden ihmisoikeuskomitea (VIOK) 2020–2024

Anna Calden
Pirkko Mahlamäki
Yrjö Mattila
Antti Teittinen

Asiantuntijajäsenet

IOK - **Mikko Joronen** 1.3.2022 asti
 IOK - **Sanna Ahola** 1.3.2022–
 IOK - **Nitin Sood** 15.9.2022–
 EOA - **Minna Verronen**

Ulkopuoliset asiantuntijat

Elina Nieminen (Invalidiliitto ry)
Markku Jokinen (Kuurojen Liitto ry)
Sari Kokko (Näkövammaisten liitto ry)
Pirkko Justander (Ruseti - Vammaisten naisten valtakunnallinen yhdistys ry)
Anssi Karhu (Me Itse ry, Kotkan alajaosto)

Ikääntyneiden oikeuksien jaosto 2020–2024

Marja Jylhä
Laura Kalliomaa-Puha
Pirkko Mahlamäki
Yrjö Mattila
Anna Mäki-Petäjä-Leinonen
Laura Okkonen
Katariina Suomi
Päivi Topo

Ulkopuoliset asiantuntijat

Virpi Dufva
Lotta Hämeen-Anttila
Ristenrauna Magga (2022–)
Eva Rönkkö (2022–)

Liite 4.

Ihmisoikeuskeskuksen osallistuminen työryhmiin ja ohjausryhmiin

Euroopan unionin sisäasioiden rahastot 2021–2027: Turvapaikka-, maahanmuutto- ja kotouttamisrahasto (AMIF), Sisäisen turvallisuuden rahasto (ISF), Rajaturvallisuuden ja viisumipoliitiikan rahoitustukiväline (BMVI). Asiantuntijana seurantakomiteoissa.

Naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan torjunnan toimikunta (NAPE) - STM - 21.1.2021–20.1.2025. Istanbulin sopimuksen

10 artiklassa tarkoitettu yhteensovittamiselin naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan torjunnassa.

Ohjausryhmä hankkeelle Vanhuusiän syrjäytyminen kotihoidossa - yleisyys, merkitykset ja interventio. Suomen Akatemian rahoittama tutkimushanke. Itä-Suomen yliopisto. 2021–2025. Ohjausryhmä asetettu seuraamaan tutkimushanketta.

Asiakkaan ja potilaan itsemääräämisoikeuden vahvistamisen seurantaryhmä - STM - 1.9.2021- 31.12.2023. Asetettu seuraamaan ja tukemaan asiakkaan ja potilaan itsemääräämisoikeuden vahvistamista koskevaa työtä ml. lainsäädännön valmistelua.

Uudistuva ja osaava Suomi 2021-2027. EU:n alue- ja rakennepolitiikan ohjelman seurantakomitea - Valtioneuvoston kanslia - Ohjelmakausi 2021-2027. Asetettu seuraamaan ohjelman toteutumista, vaikuttavuutta ja tuloksellisuutta.

Kansallisen lapsistrategian ohjausryhmä. Valtioneuvoston kanslia - 15.11.2021-30.4.2023. Asetettu tukemaan kansallisen lapsistrategian lapsen oikeuksia ja erityisesti lasten osallisuutta koskevan koulutuskokonaisuuden suunnittelua ja toteutusta ja seuraamaan sen toimeenpanoa.

Valtioneuvoston perus- ja ihmisoikeusverkosto - oikeusministeriö- 12.2.2020-31.12.2023. Verkoston tarkoituksena on vahvistaa perus- ja ihmisoikeuksien toteutumista parantamalla tiedonkulkua ja yhteistyötä perus- ja ihmisoikeuksia koskevissa asioissa valtioneuvoston toiminnassa.

Valtioneuvoston perus- ja ihmisoikeustoimintaohjelma 2020-2023: Perus- ja ihmisoikeuksien toteutumisen seurannan kehittäminen - 28.2.2020-31.3.2023.

Kansainvälisten ihmisoikeusasiain neuvottelukunta - ulkoministeriö - 8.4.2020-31.12.2023. Valtioneuvoston asettama, ulkoasiainministeriön käytössä oleva neuvoo-antava elin, jonka tehtävänä on toimia yhteydenpitokanavana ulkoasiainministeriön ja kansalaisyhteiskunnan välillä ihmisoikeuskysymyksissä.

OM:n Syrjinnän seurantaryhmä - Seurantaryhmä vastaa valtioneuvoston seurantajärjestelmän kehittämisestä.

OM:n Rasismin vastainen ja hyvien väestösuhteiden toimintaohjelma - seurantaryhmä. Seurantaryhmä ohjaa Valtioneuvoston toimintaohjelma rasismin torjumiseksi ja hyvien väestösuhteiden edistämiseksi - toimintaohjelman toimeenpanoa ja arviointia.

OM:n Osaavat -hankkeen verkosto - Hankkeen tavoitteena on tehostaa viharikosten ja häirinnän vastaista työtä erityisesti eri alojen ammattilaisten osaamista kehittämällä.

Amnestyn Joku raja! -työvaliokunta. Työvaliokunta on kansalaisyhteiskunnan toimijoista koostuva verkosto, jossa on mukana järjestöjä, hankkeita, tahoja, tutkijoita ja aktivisteja. Valiokunnan tavoite on edistää yhdessä toimia, joilla naiseen kohdistuvan väkivallan vastainen politiikka tehostuu.

Päättyneet työryhmät

17.8.2021-30.11.2022 Julkisyhteisön vahingonkorvausvastuu -työryhmä. Työryhmässä valmisteltiin ehdotusta julkisyhteisön vahingonkorvausvastuuta koskevan lainsäädännön uudistamiseksi.

Kansallisten ihmisoikeusinstituutioiden eurooppalaisen verkoston (ennhri) työryhmät

- ENNHRI Legal Working Group
- ENNHRI Business and Human Rights Working Group
- ENNHRI Migration & Asylum Working Group
- ENNHRI Core Group on Climate Change
- ENNHRI AI Working Group
- ENNHRI ESR Working Group
- ENNHRI CRPD Working Group
- ENNHRI Core Group on Human Rights of Older Persons

IHMISOIKEUSKESKUS
MÄNNISKORÄTTSCENTRET
HUMAN RIGHTS CENTRE

00102 Eduskunta, Helsinki
www.ihmisoikeuskeskus.fi

00102 Riksdagen, Helsingfors
www.manniskorattscentret.fi